

Alenka Šivic-Dular
Kako po slovensko boli

Glajoslovna, oblikoslovna in pomenoslovna razčlemba vodi v domnevo, da je slovenski glagol skeleti skelim / skleti sklejem/sklim mogoče rekonstruirati kot *s(š?)-kōleti -kōlĕjet₆/-kōlit₆ in ga razložiti kot izpeljanko iz psl. *kōl-/*kol- "bosti".

The analysis, based on phonetical, morphological and semantic characteristics, leads to the assumption that the Slovene verb skeleti skelim / skleti sklejem/sklim "to smart" can be reconstructed as *s(š?)-kōlĕti -kōlĕjet₆/-kōlit₆ and interpreted to be derived from the Proto-Slavic *kōl-/*kol- "to sting, to stitch".

1.1 Od vseh slovanskih jezikov pozna samo slovenščina glagol *skeleti -im* "povzročati ostro, rezko bolečino, ki sili k drgnjenju, praskanju", in tvorjenke iz njega: adj. (<ptc.) *skeleč -a -e* in sam. *skelina*¹. Največ gradiva vsebuje Pleteršnikov slovar²: *skeleti -im* impf. "povzročati žgočo bolečino" (in *zaskeliti -im* pf. "začeti povzročati žgočo bolečino") z dvojnico *skleti sklim/sklejem*; dvojnici se popolnoma ujemata v glagolskem vidu, pomenu in tvorbi, ločita pa se po polglasniku v osnovi (zapis *e*). Poleg glagola navaja Pleteršnik še sam. *sklenje* "das Brennen", *skelina* "žgoča bolečina"/*sklina* "žgoča bolečina; neka vinska trta", *sklečica* "žgoča bolečina", *sklečina* "isto (pri ranah)" in adj. *skliv -iva* "brennend, beißend (vom Schmerz)".

1.2 Te besede so že v starejših slovenskih slovarjih³. Tako navaja M. Pohlin besedni zvezi *Skly me* "Wehe thun, Dolere ex vulnere" in *Saskly mene* "Es thut mir wehe; Dolet me" ter adj. *Sklyvn a u* "Beißend, stehend; Punctorius", *Sasklyvne a u* in *Ossklyvn a u* "beißend, bißig; Mordax". Slovar A. Murka vsebuje *skleti -im* "wundbrennen, beißen" (poleg ptc. *sklel* in *sklet*) in *skljina* "das Wundbrennen, der Schmerz", A.

---

¹ Slovar slovenskega knjižnega jezika IV, Ljubljana 1985, str. 686-87 (dalje SSKJ).

² M. Pleteršnik, Slovensko-nemški slovar II, Ljubljana 1895, str. 485-89 (dalje SNS).

³ M. Pohlin, Tu malu besedishe treh jesikov, 1781 (faksimile: München 1972); A. Murko, Slovensko-nemški slovar, 1833, str. 517; A. Janežič, Deutsch-slovenisches Wörterbuch I, 1860, str. 283;

Janežič pa pod geslom *brennen* za zvezo "in Rücksicht auf empfundene Hitze" navaja sln. *peči, skleti, žgati*, za zvezo "die Wunde brennt" sln. *skli, peče*, za "brennende Wunde, Schmerz" sln. *skleča/sklela rana* (poleg *žarka bolečina*), za "brennend" pa sln. *žgeč, goreč, skeleč*. V posebnem geslu "brennend" navaja še enkrat sln. *pekoč, žgeč, skleč, goreč*. V geslu *beißen* prevaja nem. "der Rauch beißt" s sln. *dim peče/ skli/ ščemi/žeri v očesu* in v geslu "beißend" s sln. *grizeč, grizljiv, skeleč*.

1.3 Od maloštevilnih slovenskih narečnih slovarjev⁴ navaja J. Tominec v geslu *skeleti* besedno zvezo *me skli* "boli". Tu je *skeleti* prvič pomensko opisan z glagolom *boleti*. Ker glagola ni v narečnem besednem vprašalniku, lahko območje njegove rabe v slovenskih govorih ponazorimo samo z nesistematično zbranimi primeri. Po ustni informaciji iz Čerknega (povedal Gabrijel Peternelj) in Lazca (povedala Marica Vučko)⁵ glagol *sklit skli* označuje bolečino zaradi rane/odrgnine/opekline na koži (vendar pa tam *zob boli/vest peče/zgaga dere*). Podobno se tudi na Dolenjskem (Podhosta, Dolenjske Toplice, Vavta vas) glagol *skeleti* uporablja za "(ne premočne) bolečine, kadar boli zob/opeče kopriva/ožuli čevelj ipd." Na Gorenjskem (Bohinj; povedala Minka Cvetek) glagol *sklet skli* označuje "nekoliko ostrejšo/rezko bolečino, kot da kaj zbada", uporablja pa se vsaj v naslednjih zvezah: *rana/ zob/opekline/po kosteh skli, pri srcu zaskli*. Tudi vsi drugi informatorji bi s tem glagolom izrazili predvsem občutek podobne bolečine zaradi pika čebele/mravlje, zaradi izpuščajev, celjenja rane, ureznine ipd.

2.1 **Etimologija.** Že Miklošič⁶ je glagol v obeh glasovnih dvojnicaх uvrstil v svoj etimološki slovar v geslu *skel-2 in dodal zvezo *skeleča rana*. V besednem registru je samo oblika *skleti*. Ne iz gradiva in ne iz rekonstrukcije ni mogoče zanesljivo razbrati, iz katerega korena *skel-*, katere prevojne stopnje (Miklošičeve gradacijske) in katerega pomena je Miklošič izhajal.

2.2. F. Bezlaj⁷ je pravilno poudaril, da se je glagolska (pisna) varianta *skeleti* uveljavila šele od F. Prešerna naprej in menil, da narečja poznajo pretežno samo *skleti*. Nato še dodaja, da bi bilo glede na etimologijo glagol treba knjižno pisati v obliki *skleti*. Bezlaj je *skeleti* rekonstruiral kot *tsklēti *tsklējo (> *tskleti z odpadom *t-*) in ga etimološko povezal s č. *teskliti* "žalovati, skrbeti", slš. *tesklit/cliviet* "biti žalosten/potr, kopneti po čem z žalostjo", stp. *clivič/skli mie*, r. *tosklivyy* "otožen, tesnoben", ukr. *tosklyvyj*, č. *tesklivý* "potr, boječ, strašljiv", slš. *clivý*, gl. *tešlivy*, p. *ckliwy* "čustven"; z gornjim je etimološko povezal še sln. *čleti člejem/člim* "želeti, hrepeneti". Izhodišče za vse je videl v psl. *tska. Glagol *tsklēti naj bi se - po njegovem - glasovno razvil v dve smeri, čeprav vzroki za dvoji razvoj niso razvidni, tj. pričakovan je *skleti* in nepričakovan je *čleti*. Ker Bezlaj ni navedel nobenega vzporednega primera, je ostal vzglasni *čl-* v *čleti* nejasen, prav tako tudi zveza s *skeleti*. Zdi pa se, da sln. *čl-* ni primerljiv s *c(k)l-* v zahodnoslovanskih jezikih: slednji je najverjetneje nastal po asimilaciji iz **tskl-* > **tskl-* > *ckl-* > *cl-* (in ne po palatalizaciji), ohranjeni vzglasni *skl-* pa lahko odraža samo aferezo vzglasnega *t-* v sklopu *tskl-*.

⁴ J. Tominec, Črnovrški dialekt, Ljubljana 1964, str. 200.

⁵ Informacijo mi je posredovala dialektologinja Karmen Kenda-Jež, ki raziskuje te govore.

⁶ F. Miklošič, Slavisches etymologisches Wörterbuch, Wien 1886, str. 298 (dalje SEW).

⁷ F. Bezlaj, Eseji o slovenskem jeziku, Ljubljana 1967, str. 106; Opyt raboty nad slovenskim etimološkim slovarjem, Voprosy jazykoznanija 1967/4, str. 50.

2.3 Bezlajjevo etimološko povezavo sln. *čleti -imz* navedenimi slovanskimi besedami, zlasti še s slš. *cliviet'*, je sprejel V. Machek, ne pa tudi Schuster-Šewc⁸ v geslu *tyšíc* "beengen, ängstigen, kränken; Kummer verursachen" < psl. **tyšiti* < **tūs-sk'* -, prim. sti. *tucchá-* "leer, öde, nichtig" (sem še adj.: dluž. *tešny*, stp. *teszny*, r. *tošnyj* "zoprn, neznosen" < psl. **tōšnōjō* < **tūs-sk'* -) poleg psl. **tōska* < **tūs-sk-*. S temi besedami je Šewc povezal stp. *teskny*, *teskliwy* in č. *teskný* in *tesklivý*, ni pa omenil primerov s palatalnimi vzglasnimi konzonanti.

3.1.0 **Razčlemba pomenske motivacije.** Glagoli, s katerimi se izraža bolečina, so deloma vezani na čisto določeno občutenje bolečine, po tem pa, kateri izmed njih se uporabi, se ločijo ne samo posamezni slovanski jeziki med seboj, ampak tudi posamezni govori istega jezika. Večina teh glagolov se vzporedno lahko uporablja tudi za označevanje bolečih duševnih izkušenj (skrbi/trpljenja/žalosti). Bolečina se izraža v sln. predvsem z glagoli, ki pripadajo dvema temeljnima pomenskima poljema: polju "žgati" (tj. bolečina zaradi vročine) in polju "bosti ipd." (tj. bolečina zaradi mehničnega posega od zunaj). Ravno zaradi te dvojnosti v pomenskem izhodišču, lahko glagoli z izhodiščnim pomenom "brennen" razvijejo pomen "stechen" (prim. *žig-* v pomenu "pičiti, zbosti" < psl. **žōg-*/**žeg-* ali sh. *pečati* "gristi, ujedati, bockati" < **pek-*), redkeje pa narobe. Spodnji sln. primeri so vzeti iz Pleteršnikovega slovarja, ki je še danes najbogatejši dostopni vir narečnega gradiva in rabe.

3.1.1 Bolečina se torej izraža z glagoli tipa *žgati*, pogosta je brezosebna raba: v geslu *peči pečem* so navedene besedne zveze *rana peče* "verursacht einen brennenden Schmerz"/*oči me pečejo* "ich habe einen brennenden Schmerz in den Augen" (poleg prenesenih: *vest/sramota/ radovednost peče*); s.v. *žgati žgem* tudi pomen "ein brennendes Gefühl verursachen" (*sonce/kopriva žge*), brezos. *v prsib me žge*; s.v. *žereti* "brennen": *dim žeri v očesu*.

3.1.2 Bolečina se lahko izraža tudi s kakim izmed naslednjih glagolov: s.v. *gristi grizem: grize me* "ich habe Bauchgrimmen" (preneseno *vest grize*); s.v. *ujedati ujedam* "beißen": *ujedati po trebuhu* "isto" (preneseno *vest ujedam/bol v srce ujedam*); samo v prenesenem pomenu se uporablja *glodati glodam: skrb gloda*; s.v. *bosti bodem: bode me* "ich habe einen stechenden Schmerz"; s.v. *klati koljem* "stechen": *kolje me po trebuhu/po črevih* (preneseno *skrb/vest me kolje*); s.v. *kljuvati kljuvam: v zobu me kljuje*¹⁰; s.v. *ščipati ščipam/ščipljem: ščiplje me po trebuhu* "ich habe Bauchgrimmen"; s.v. *dreti derem: zgaga me dere* (ob knjižnem in dial. *zgaga me peče*).

3.2 Ker se občutek bolečine tudi v drugih slovanskih jezikih izraža z glagoli istih dveh tematskih krogov, smemo to šteti za pogosto pomensko korelacijo. Spodaj podajam gradivo samo za ilustracijo teh korelacij, ne pa izčrpno. Glagoli se lahko praviloma uporabljajo tudi brezosebno. Ilustrativno gradivo: sh. *peči/paliti* (rana), *žariti* (kopriva), *probadati/žigati/pec(k)ati* (v telesu); blg. *žari/žili/pari* (kopriva),

⁸ V. Machek, Etimologický slovník jazyka českého a slovenského, Praha 1971, str. 641; H. Schuster-Šewc, Historisch-etymologisches Wörterbuch der ober- und niedersorbischen sprache, zv. 21, Bautzen 1988, str. 1572.

⁹ SSKJ V, Ljubljana 1990, str. 833, navaja *zbadati* "čutiti ostro bolečino" in zveze *zbadati pri srcu/v prsib/ pod lopatico*.

¹⁰ SSKJ II, Ljubljana 1975, str. 342, opisuje to frazo kot "imeti ostre, ponavljajoče se bolečine": *v prsib/ sencib kljuje* (preneseno: *skrb/zavest krivde kljuje*).

smōdi me poleg *žegva me/bode me/ boli me*, r. *žečō žgu* (rana): *žgučaja bolō* (preneseno *žgučij styd/moroz*), *kolotō kolju: v boku kolet*, *ščipatō ščiplju* "povzročati občutek bolečine ali skelenja" (*moroz/gorčica/perec ščiplel*), *rezatō režu*: brez. *raba* "povzročati rezko, ostro bolečino", *lomitō lomlju*, brez. "trga" (*lomitō nogu/pojasnicu*); č. *pāliti pālím* (oči/ *mráz pālí/pālí mě v krku*); slš. *pālít' pālím* (oči/rana/zgaga), *brýzt', štípat'* "skeleti" (oči) in dial. "boleti" (*v bruchu me dāk štípe*), slš. dial. *rezač režem: oši me režú od džimu*; p. *palenie* "zgaga (v grlu), *parzyć* (kopriiva) ("žgati, peči"), *piec* (sonce/kopriiva), *kluc'* "kljuvati, zbadati"/*klucie* "zbadanje (v bokih)", *gryźc'* (dym w oczu/sumienie), *rzezac'* tudi "klati (živino)"¹¹ itd.

3.3. **Povzetek.** Že iz navedenega je torej razvidno, da se občutek bolečine v slovanskih jezikih izraža s celo vrsto že psl. glagolov: **bosti *bodō* (< ide. **bbedb-* "stechen, bes. in die Erde stechen, graben"), **gryzti gryzō* (< ide. **g^urēug'b-* "mit den Zähnen knirschen; nagen, beißen"), **kolti *kol'ō* (< ide. **kel-* "schlagen, hauen", ki ga je težko etimološko ločiti od **kel-* "stechen" in **(s)kel-* "schneiden"), **lomiti *loml'ō* (< ide. **lem-* "zerbrechen"), **paliti *pal'ō* (< ide. **pel-* "brennen, warm sein"), **pariti *par'ō* "erhitzen" (< ide. **per-* "sprühen, spritzen, prusten, schnauben"), **pekti pekō* (< ide. **pek^u-* "kochen"), **rēzati rēzō* (< ide. **urēg'* - "brechen"), **ščipati *ščipl'ō* (< ide. **skej-p-* < **skej-* "schneiden, trennen, scheiden"), **žēgti *žēgō* (< ide. **dhegub-* "brennen"), **žariti *žar'ō* (< ide. **g^uber-* "heiß, warm"), *blg. žilja žili* (< ide. **g^uel-* "stechen; (schmerzender) Schmerz, Qual, Tod", iz katerega je tudi psl. **žal-ō/-ostō* itd.)¹².

3.4 Podobne pomenske motivacije za bolečino so razvidne tudi iz drugih ide. jezikov. Zanimiv je naslednji primer, ker se iz sicer različnih tvorb korena s pomenom "stechen etc." razvije naslednja pomenska korelacija: "kliti" in "občutiti bolečino/boleti": lit. *dýgti dýgstu*, let. *dígt* "keimen", lit. *dygėti dygiū* "stechender Schmerz empfinden", let. *diēgt* "stechen", oba pa sta izpeljiva iz ide. korena druge pomenske skupine, tj. **dbōig^u-/ *dbīg^u-* "stechen, stecken, festsetzen"¹³. K temu še lit. *gēlti gelia* "stechen, wehtun (physisch und psychisch)" (za zobe/ude) (< ide. **g^uel-*, psl. **žalō*, stvn. *quellen*; lit. *dilgti dilgsta* "žgati, peči (o kopriivi), *dilgūs* "stechend, brennend", *dilgtel/reti -tel/ria* "opeči (s kopriivo) in "zbošti (v telesu)" (< ide. **delgb-* "schlagen" ali **del-gb-* < **del-* "spalten, schnitzen, kunstvoll behauen", lit. *delit* "qualen, martern", lat. *doleo* "boleti"¹⁴. Prim. še it. *pungente* "bodeč/oster; skeleč" (< lat. *pungere* < ide. **peug-* "stechen") in it. *cocente* "žgoč, pripekajoč, vroč; skeleč" (< lat. *cocitura* "kuha, peka" < **k^uok^u-* < ide. **pek^u-* "kochen"¹⁵.

4.1 **Problem polglasnika v osnovi slovenskega glagola.** Bezljaj je koren *skel-* štel za že slovensko glasovno dvojnico, ki je nastala iz korena *skl-* z vrivanjem sekundarnega "polglasnika" v sklopih *-kl-/-kr-/-km-* v južnih slovenskih narečjih. Vendar pa mnenja ni podprl ne z navedbo areala domnevanega "vrivanja" in ne z ustreznimi

¹¹ Uporabljeni so bili dvojezični slovarji slovanskih jezikov; J. Orlovsky, Gemersky narečový slovník, Rimavska Sobota 1982, str. 282.

¹² J. Pokorny, Indogermanisches etymologisches Wörterbuch, 1956, passim (dalje IEW).

¹³ E. Fraenkel, Litauisches etymologisches Wörterbuch I, 1962, str. 93, s.v. *diegas* (dalje LEW); J.B. Hoffmann, Lateinisches etymologisches Wörterbuch I, 1938, str. 495-6, s.v. *figo*.

¹⁴ E. Fraenkel, LEW, passim.

¹⁵ C. Battisti - G. Alessio, Dizionario etimologico italiano II, str. 1191, s.v. *cuocere*, in IV, str. 3148, s.v. *pungere*, Firenze 1975.

paralelami. To bi bilo še toliko bolj potrebno, ker so prav navedeni soglasniški sklopi precej stabilni¹⁶ in se vanje razvijejo celo drugi sklopi: *tl > kl (tla > kla, tule > pogov. tle > kle)*, *tm > km (tmica > kmica)*¹⁷. Zato bi v teh soglasniških sklopih celo laže pojasnili izpad polglasnika kakršne koli proveniencie (tudi po sln. vokalni redukciji) kot pa njegov sekundarni "vnos".

Da je obravnavani glagol vseboval polglasnik, je menil že S. Škrabec¹⁸ in ga zapisal kot *skæleti skæli* v pomenu "jucken" (omenja še dvojnico *skleti skli*). Ker Škrabec v svojem članku navaja zanesljive primere glagolov s starim (slovanskim) polglasnikom, ki se je iz različnih vzrokov razvil v slovenski polglasnik, ne gre dvomiti, da je tudi v tem primeru izhajal iz psl. **skəl-*, čeprav konkretnih leksikalnih vzporednic tu ne navaja. Polglasnik naj bi se ohranil v delu narečij (npr. v dolenskih, od koder je izviral tudi sam) in je (prek zapisa z *e*, prim. obliko *skeleti*) prodril v knjižni jezik.

Prav ta na videz nebitvena podrobnost (tj. polglasnik v korenu) pa je pomembna za določitev etimologije, še zlasti zato, ker je beseda ne le izpričana samo v slovenščini, ampak je tudi v tem jeziku izgubila jasno navezavo na kako drugo besedno družino.

4.2.0 Za osvetlitev obravnavanega glagola je pomembno, da ima nedoločnik *skleti* izpričani dve sedanjski obliki: *skli* < **-i-tō* in *skleje* < **-ě-je-tō*, (za nedoločnik *skeleti* je izpričan samo sedanjik *skeli*). Pleteršnik je zvedel za sedanjik *skleje* v rokopisnem slovensko-nemškem slovarju J. Zalokarja in v slovarski zbirki V. Cafa, ni pa več znano, kje sta ga zapisala ta dva, v tem trenutku ni mogoče natančno določiti niti, kje je še danes živ. Areal tovrstnih sedanjikov je približno ugotovil F. Ramovš¹⁹ in tudi opozoril, da jih izpodrivajo *i*-jevski sedanjiki. Prav oblika sedanjika *skleje* pa dokazuje, da je bil glagol *sk(e)leti* denominativen²⁰. Glede na strukturo slovanskih nedoločnikov (končnica *-ti*, končaj nedoločniške osnove *-ě-*) mora biti glasovni niz *skel-/skl-* glagola *sk(e)l-eti* torej razvojni ostanek osnove nekega psl. samostalnika. Ker pa *le-ta* ni mogla vsebovati samo soglasnikov, je treba domnevati, da je vsebovala minimalno en psl. polglasnik (teoretično **skəl-* ali **səkəl-*) morebiti pa celo dva (tj. **səkəl-*). Tako se posredno potrjuje pravilnost Škrabčevega mnenja, po katerem je sln. *skæleti* razvit iz psl. glagola s polglasnikom. Resda bi strogo vzeto na mestu šibkega psl. polglasnika v konzonantnem sklopu, ki ne vsebuje težkih kombinacij²¹, v slovenščini polglasnika ne pričakovali. Pojasniti bi ga bilo mogoče tako, da gre za izpeljavo iz (neohranjenega) psl. **s(š?)kəlō* **s(š?)kəla*, ki naj bi bil naglašen po psl. a.p.b. Iz njega bi se v sln. pravilno razvil *skel **s(e?)kla*, tako kot se je *okel okla* < *ob-kəlō, in iz njega bi se analogni polglasnik razširil tudi v glagol, prim. sln. *kaliti* "keimen" < *kal* < *kəlō.

4.2.1 Etimološka narava vzglasnega *s-* ni povsem jasna. Ni mogoče izključiti, da je vzglasni *s-* stari *s-*mobile, prim. etimološko težko razmejljive korene **kel-* "stechen",

¹⁶ Soglasniški sklop *skl* je po SSKJ IV, str. 688-97, precej pogosten in praviloma ne pozna "vrivanja" (sekundarnega) polglasnika.

¹⁷ F. Ramovš, *Historična gramatika slovenskega jezika*. Konzonantizem II, Ljubljana 1924, str. 207d.

¹⁸ S. Škrabec, *Besede s polglasnikom v korenu*, Jezikoslovni spisi I/4, Ljubljana 1919, str. 485.

¹⁹ F. Ramovš, *Morfologija slovenskega jezika*, Ljubljana 1952, str. 141.

²⁰ *Slovník prasłowiański I*, Kraków 1974, str. 47; P. Arumaa, *Urslavische Grammatik III*, Heidelberg 1985, str. 242d.; A. Vaillant, *Grammaire comparée des langues slaves III*, Paris 1966, str. 516-7.

²¹ Zaradi narave konzonantnega sklopa so v sln. ostali polglasniki, prim. *čebela* < *počela, *bedeti* < *bēdēti, *besati se* < *bēsati se.

*kel- "schlagen" in *(s)kel- "schneiden", vendar pa tudi ni dodatnih zanesljivih dokazov za obstoj psl. korena *skel- (shema *kol-/ *kēl- : *skol-/ *skēl-).

Mogoče bi bilo domnevati, da je s- ostanek psl. predpone sō-, morda s pomenom "podoben, enak, približen"²², ki naj bi se razvila znotraj samostalnika *sō-kelō; pri njem bi bilo treba izhajati iz psl. samostalnika *kelō in suponirati pomen "podoben kel-u". Pri tej možnosti bi bilo treba predpostaviti sekundarne izravnave pri vokalizaciji polglasnikov. Nikakor pa s- ne more biti predpona, dodana šele glagolu *kel-ēti, prim. evidentno nedovršnost sln. *skeleti/skleti*.

4.3 Posebno pozornost zasluži sln. iterativ *zakiljati -am*²³ (Vrsno v Soški dolini), vidski par k pf. *zaklati zakoljem*, ki manjka v slovarju F. Bezlaja. Besedotvorno najverjetneje je nastal v vzorcu vidske verige: sekundarni imperfektiv *za-kylj-ati : prefigirani dovršnik *za-kel-iti : (v tem pomenu neizpričani) imperfektivni *kel-iti, četudi ni mogoče povsem izključiti neposredne tvorbe z iterativno- deminutivno pripono -jati iz podaljšane stopnje vokala v korenu *kyl-, prim. č. nareč. *kylec* "kel". Če vendarle izhajamo iz vidske verige, bi bilo pomen te verige mogoče predstaviti kot ("večkrat) zaklati" : "zaklati" : "klati", pri čemer je pomen "klati" evidentna leksikalizacija starejšega pomena "bosti/rezati", prim. sln. *klati* < *kolti, p. *rzezac* < *rēzati. Tako rekonstruirani glagol *kel-iti "bosti/rezati" je po obliki enak psl. glagolu *keli-ti (se), ki izkazuje pretežno pomen "keimen": sln. *kliti/kaliti*, sh. *klīti*, č. *klīti se*, slš. *klit' (sa)* (vendar pa slš. dial. *kl'it'i* "izleči se (piščanec)" < "prebosti se skozi", p. *klīc sie* "vzkliti (zrno, puščeno za slad)", r. dial. *klitōsja*. Vzporedno je v psl. obstajal tudi inhoativni glagol *kel-ēti (se) povsod s pomenom "keimen" : č. *kleli kleji*, slš. dial. *klet'/kliet' kleje*, dl. *klēš (se)*. Oba glagola, tj. *keliti in *kēlēti, sta denominativna iz psl. samostalnika *kelō, katerega refleksi v slovanskih jezikih izkazujejo dva pomenska niza: a) niz "kal, klica, poganjek ipd.", in b) niz "zob, okel ipd." R. Brandt²⁴ je za oba pomenska niza ugotavljal skupno pomensko izhodišče, le da se pomen "kal, klica" pojmuje (refleksivno) kot "prorezajuščijsja, probivajuščijsja" (prim. r. *u rebenka prorezyvajutsja zuby*), pomen "zob, okel" pa (aktivno) kot "režuščij". Z dodatnimi primeri je mogoče ilustrirati, da se prek pojma "prebiti/prebosti/pregristi (se skozi) kaj" tvorijo tudi poimenovanja za "kal/poganjek", ki torej "predre/pretrga kaj"/"se prebije skozi kaj", prim. tudi sln. *zvezo žito iz zemlje bode* "hervorsprossen" in da se iz podobnega izhodišča razvijajo tudi poimenovanja za "zob", prim. psl. *zōbō < *g'embō- "beißen, zerbeißen"; r. *bivenō* "okel, čekan" < *bbei(ō)- "schlagen".

4.4 Sln. *zakiljati zakiljam* ima strukturno vzporednico v izoliranem hrv. dial. glagolu *iskiljāt iskiljam* "sekirati" (Žumberak)²⁵. Skok ga razlaga iz podaljšane stopnje *kyl- (k psl. *kel-) in predpone is-. Glagola se ločita po naglasu, medtem ko je mogoče rekonstruirati skupni/vezni pomenski člen. Če za sln. *zakiljati* sprejmemo zgoraj predlagani starejši pomen "bosti/zbadati", pa lahko tudi hrv. *iskiljat* "sekirati" izhajamo

²² M. Snój, Sledi praslovanskega predloga *sō "podoben, enak, približen" v slovenščini, SR 1989/1-3, str. 151-7.

²³ F. Miklošič, SEW, str. 123; M. Pleteršnik, SNS II, str. 839. Oba ga citirata iz istega vira, F. Erjavec, Iz potne torbe, LMS 1882-83, str. 268.

²⁴ R. Brandt, Doplniteljónyja zamečanja k razboru etimologičeskago slovarja Miklošiča, RFV XXII, 1889, str. 246.

²⁵ Prim. P. Skok, Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika II, Zagreb 1972, str. 92.

iz pojmovnega polja *drežati, *drežnjati (v koga); *suvati/zbadati". V obeh primerih gre za *sunkovite gibe (z ostrim orodjem/brez njega), usmerjene proti kakemu predmetu". Oba navedena glagola izhajata torej iz *kylj-ati k *kēli-ti < psl. korena **kēl-*. Morda gre za korensko podaljšavo **kyl-* tudi v č. morav. *kylec* "kel"²⁶?

4.5 Psl. sam. *kēlō < **kūl-* je etimološko soroden z glag. **kolti kol'ō* "bosti"²⁷, njegovi refleksi v slovanskih jezikih pa prav tako izkazujejo dva že omenjena pomenska niza: a) "kal, poganjek" in b) "(vrsta) zoba". Najpopolneje so te besede zbrane v moskovskem etimološkem slovarju: p. *kiel kła*, č. *kel klu*, slš. *kel kla*, dl. *keł*, str. *kly* pl. "konjski zobje, po katerih se določa starost konja", r. dial. *kol* "oster spodnji konjski zob; čekan (pri psu/volku/merjascu)", sh. *kal*, sln. dial. *kel* pl. *keli (*dolge kele ima prasec*)/*okel okla*.

Iz *kēlō (pomenski niz b) je izpeljanih več samostalnikov: *kēl-ōcō (r. dial. *klec* "zob pri brani/ grabljah", vzhsln. *kelec kelca*), *kēlica (sh. *klica* "donji zub u nerasta"), *kēlakō (ukr. *klak/kolak* "svinjski čekan", sln. *kelak* "kopač/sekač; merjasec; čekan; kratek lovski nož"), *kēlykō (r. *klyk* "podočnik, okel"), *kēlōkō (dl. *kełk* "ostri zobek"), *kēlexō (hrv.dial. *kleb kleba* "Hauzahn des Schweines")²⁸. Iz pomenskega niza b) izhajata samo dve tvorjenki: **kēlica*²⁹ in *kēlōkō (p. *kielek kielka* "čekan, poganjek").

Denominativna glagola *kēliti (sh., sln., č., slš., p., r.dial.) in *kēlēti (č., slš., dl., slovin.) se navezujeta na pomenski niz a) sam. *kēlō, njun areal pa je danes širši od areala samostalnika s tem pomenom. Doslej pa ni bil ugotovljen glagol, ki bi izhajal iz pomenskega niza b) ali pa iz pomenske predstopnje obeh nizov. Domnevati smemo, da so prav sln. *skeleti/zakiljati*, hrv. *iskiljati* in slš. dial. *kl'it'i* glagoli, v katerih se je ohranil arhaičen pomen, ki omogoča vpogled v pomenski razcep pri sam. *kēlō tudi v smislu razumne Brandtove razlage. Prav prek refleksivno pojmovanega glagolskega dejanja lahko razumemo nastanek (sekundarne) refleksivnosti pri denominativu *kēliti sę, (znan iz č./p./r. dial. : neznan v sln./sh. : obe možnosti v slš.) in še zlasti pri inhoativnem *kēlēti sę (dl./slovin.)

4.6 V etimološki literaturi besedotvorno mesto psl. *kēlō < **kūl-*³⁰ ni precizirano. Zveza s psl. *kolti in lit. *kalti* "schmieden, hämmern" ter lit. *kulti* "dreschen, schlagen, verprügeln", ki nima slovanskih glagolskih ustreznice, v glavnem ni sporna. Zaradi zgoraj povedanega pa se vendarle ponovno aktualizira (vendar pa še ne reši) vprašanje o morebitni zvezi s korenem *(s)kel-

²⁶ F. Št. Kott, Dodatky k Bartoševu dialektickemu slovníku moravskému, Praha 1910, str. 48.

²⁷ E. Berneker, Slavisches etymologisches Wörterbuch, 1908-13, str. 660-1; Etimologičeskij slovar' slavjanskix jazykov (ESSJ) 13, Moskva 1987, str. 192-3.

²⁸ Sh. *kaljac kaljca* (Vuk) in *kaljak kaljka/kajak kajaka* "zub kutnji u čovjeka što zadnji iznikne" se zdijo tvorjeni prek glag. *kaljati -am* (Slavonija, 18. st.), sinonimnega glag. *kalati -am* < **kol-* < **kōl-*.

²⁹ Po ESSJ 13, 1987, str. 186, je ta južnoslovanska beseda izpeljana iz *kōle kōla. Primerneje se mi zdi izpeljavati jo iz psl. i-debla: *kōle kōli, prim. sln. *kal kali*, dl. *kel klti*; prvotni spol ni bil nujno ženski.

³⁰ ESSJ 13, str. 193, ga sicer izpeljuje iz ničte stopnje **kl-o-* korena **kol-*, vendar pa slovanskih besed iz te rekonstrukcije ni mogoče zanesljivo pojasniti.

Zusammenfassung

Wie schmerzt es im Slowenischen

Im vorliegenden Aufsatz wird das slowenische Verbum *skeleti skeli* samt seiner Variante *skeleti skleje/ skli* "brennen, schmerzen" von einem etymologischen Gesichtspunkt erforscht. Nach einer eingehenden Analyse verschiedener sprachlicher Eigenschaften ist die Verfasserin zum folgenden Schluß gekommen: das slowenische Verbum soll einem schon ursl. Verbum **s(ǝ?)-kǝlǝti s(ǝ?)-kǝlǝjetǝ/-kǝlǝti* "stechen" entstammen, das seinerseits von einem supponierten Substantivum **s(ǝ?)-kǝlǝ* abgeleitet worden ist und etymologisch eng mit ursl. Wörtern **kǝlǝ* "Zahn, Hautzahn" und **kǝlǝ* "Keim" (zur ie. Wurzel **kel-* "stechen") verbunden sein mußte. Dazu wird aufgrund des slowenischen *zakiljati zakiljam* impf. "schlachten" und des kroatischen *iskiljati iskiljam* "ärgern, erzürnen" (d.d. < **kyljati* : **kǝlǝti*) ein altes Denominativum **kǝlǝti* mit der Bedeutung "stechen" rekonstruiert. Die auf dieser Weise festgestellten ursl. Verba **kǝlǝti* und **kǝlǝti* "stechen" stellen im Vergleich zu den gleichlautenden **kǝlǝti* und **kǝlǝti* "keimen" gewiß einen semantischen Archaismus vor. Der Bedeutungsübergang zum "Schmerz; schmerzen" wird durch einige Beispiele veranschaulicht.